УДК 811.111:81'1-26'37:165.12]:82-31Хейлі
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-2/35>

Посохова А. В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ ДАЛЕКОЇ І КРАЙНЬОЇ ПЕРИФЕРІЇ ГОЛОВНОГО КОНЦЕПТУ “AIRPORT” В РОМАНІ А. ХЕЙЛІ «АЕРОПОРТ»

Стаття присвячена дослідженню структурно-семантичних особливостей вербалізації концептів “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, “PASSENGER PODS” головного концепту “AIRPORT” у романі А. Хейлі «Аеропорт». Концепт “AIRPORT” розглядається як складне ментальне утворення в єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Про визначальну роль концепту “AIRPORT” у структурі твору свідчить і винесення лексеми “airport” у назву роману. Образ аеропорту є конкретизованим. Ім’я концепту “AIRPORT” представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене шляхом введення власної назви міжнародного аеропорту. Образна інтерпретація концепту “AIRPORT” у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише шляхом введення в номінативне поле концепту фахової й термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння. Положення щодо польової структури організації змісту концепту “AIRPORT” у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності у сфері авіап перевезень, а тому концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу. Далека периферія представлена в романі похідними концептами третього рівня “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, а крайня периферія або зона суміжних концептів – концептом “PASSENGER PODS”. Запропоновано аналіз змісту структури концептів та когнітивну модель їх представлення у відповідному художньо-літературному творі. Мовна база актуалізації концепту “TERMINAL”/«ТЕРМІНАЛ» у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об’єкту аеропорту, коло послуг, які надаються, та особливості функціонування. Концепт “PASSENGER PODS” поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними.

Ключові слова: концепт, когнітивна модель, концептуальний простір роману, номінативне поле, польова структура.

Постановка проблеми. Концепт “AIRPORT” розглядається як складне ментальне утворення в єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Про визначальну роль концепту “AIRPORT” у структурі твору свідчить і винесення лексеми “airport” у назву роману. Образ аеропорту є конкретизованим. Ім’я концепту “AIRPORT” представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене через введення власної назви міжнародного аеропорту. Образна інтерпретація концепту “AIRPORT” у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише шляхом введення в номінативне поле концепту фахової й термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння. Положення щодо польової структури організації змісту

концепту “AIRPORT” у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності у сфері авіап перевезень, а тому концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу.

Далека периферія представлена похідними концептами третього рівня: “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, а крайня периферія, або зона суміжних концептів, – концептом “PASSENGER PODS” (рисунк 1).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню природи концептів та вербальних засобів їх актуалізації присвячені лінгвокогнітивні дослідження таких учених як: Н. Д. Арутюнової

[1], А. Вежбицької [2], С. Г. Воркачова, О. С. Кубрякової [4], А. Н. Приходька [6], З. Д. Попової та І. А. Стерніна [5]. Дослідниця творчості А. Хейлі К. О. Керер доводить, що концептосфера «професійна діяльність» належить до базових, які відзначаються універсальними складниками. Концептосфера «професійна діяльність» кваліфікується дослідницею як відкрита система лінгвокультурних концептів, що відображає професійно-культурні цінності через стереотипізований образ професіонала. К. О. Керер аналізує концепт як польове утворення, яке складається із кількох шарів, кожен із яких має своє значення:

- 1) перший шар – ядро, яке виражено словом-ім'ям концепту;
- 2) другий шар – базові ознаки;
- 3) третій шар – периферія, яку презентують лінгвокультурні конотації [3].

Такий класичний підхід до аналізу структури концепту надав нам можливість виділити ядро концепту «АЕРОПОРТ» як найяскравіший образ, його прирідну зону з найбільш важливими та виразними асоціаціями. Проте лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту в романі А. Хейлі "Airport" уперше стають предметом дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є прослідкувати особливості експлікації похідних концептів третього рівня "TERMINAL", "PASSENGER AIRCRAFT", "FREIGHT AIRCRAFT" та концепту крайньої периферії "PASSENGER PODS", а також головного концепту "AIRPORT" у романі

А. Хейлі «Аеропорт» як відображення фрагменту професійного світу.

Виклад основного матеріалу. Мовна база актуалізації концепту "TERMINAL"/«ТЕРМІНАЛ» у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об'єкту аеропорту, коло послуг, які надаються, та особливості функціонування:

- 1) номінація – *the main passenger terminal, the terminal*;
- 2) місце знаходження – *at Lincoln International*;
- 3) структура – *waiting areas, the passenger area, service facilities, concourses*;
- 4) уточнення характеристик структурних одиниць:

– обстава *on the lower concourse* указує на те, що термінал має кілька поверхів;

– додаткова інформація про заклади харчування, які працюють у терміналі – *six specialty restaurants ranged from a gourmet dining room to a grab-it-and-run hot dog counter*; *bars* – уражає й кількістю – шість закладів харчування, і діапазоном від закладу для гурманів (*a gourmet dining room*) до простої стійки з хотдогами, де можна швидко їх придбати та бігти далі (*a grab-it-and-run hot dog counter*); додаткова інформація про наявність ресторану для гурманів посилюється уточненням про вишуканий посуд і розумні ціни – *a gourmet dining room, with gold-edged china and matching prices*; бари також на різні смаки: від барів із затишним приглушеним освітленням (*cozily darkened*) до барних стійок із яскравим неоновим освітленням (*stand-up and neon lit*);

Рис. 1. Модель структури змісту концепту "AIRPORT" в однойменному романі А. Хейлі

5) визначення цільової групи користувачів послуг терміналу – *travellers and visitors* – указує на те, що послугами користуються і пасажирів, і мешканці міста/відвідувачі;

6) перелік послуг, які надаються пасажирів вражає: не виходячи з терміналу, пасажир може в очікуванні свого рейсу пройти магазини, відпочити в готелі, сходити в баню, прийняти масаж, відвідати перукарню, привести до ладу свій одяг і взуття: *While waiting for a flight, and without ever leaving the terminal, a visitor could shop, rent a room and bed, and take a steam bath with massage, have his hair cut, suit pressed, shoes shined*;

7) оцінні характеристики:

– вислів *thronged concourses* указує не лише на переповненість залів терміналу, але й на те, що місця всім вистачає і що послуги аеропорту користуються попитом;

– означення у виразі *elegant waiting areas* підкреслює зовнішню привабливість і стильність оздоблення залів очікування терміналу;

– словосполучення *concourses adjoining <...> waiting areas* підкреслює продуманість і зручність розташування приміщень терміналу, в якому різні зали (*concourses*) сполучуються із залами/зонами очікування (*waiting areas*);

– визначення архітектурної характеристики терміналу як великого, просторого та розкішного приміщення на основі введення лише одного означення *spacious*, що має два основних значення: 1) великий, просторий; 2) чудовий, розкішний: *the terminal was impressively spacious* – прислівник (*impressively*/вражаюче) влучно доповнює цю характеристику;

– підкреслення вартісних характеристик: розкішні приміщення, зручно розташовані навколо пасажирської зони терміналу – *opulent service facilities ringed the passenger area* – прикрашають термінал і приваблюють (багатих) клієнтів;

– про красу та дизайн терміналу говорить і вказівка на використані під час оздоблення приміщень матеріали (*glass and chrome*), й означення, яке вводить цю номінацію: *gleaming glass and chrome*.

Таким чином, концепт “TERMINAL”/«ТЕРМІНАЛ», представлений у романі А. Хейлі “Airport” у всій повноті своїх концептуальних характеристик, які експліковані в тексті твору:

- 1) номінація – пункт 1;
- 2) інформаційний зміст – пункти 2–3;
- 3) інтерпретаційне поле – пункти 4–6;
- 4) оцінне поле – пункт 7;

5) образ: у романі – це яскравий образ, побудований на включенні до вербальної структури, яка презентує термінал аеропорту, алюзивної номінації загальновідомої пам’ятки індійської культури Тадж Махала: *the main passenger terminal – a brightly lighted, air-conditioned Taj Mahal*.

У романі постійно звертається увага на тенденцію щодо переважного розвитку вантажних авіап перевезень порівняно із пасажирськими. Відповідно, розвивається й тема літаків, створених спеціально для вантажних перевезень (*all-cargo plane*) із спеціальною модульною системою (*the igloo system*) як найбільш прогресивною: *Nowadays when an all-cargo plane arrived at an airport freight terminal, igloos already in the airplane were off-loaded, and new ones put in. With a minimum of time and labour, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for take-off* – розгрузка та загрузка відбуваються в дуже короткий термін відразу після прибуття вантажного літака. На відміну від звичайних пасажирських літаків, реактивні вантажні літаки пусті всередині: *Unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell* – тобто корпус літака вільний для завантаження.

Ця система організації вантажних перевезень, яка була розроблена компанією “American Airlines” (*based on American Airline-type “igloos”*), є настільки привабливою, що більшість авіакомпаній мають свої варіанти цієї модульної системи: *Most other airlines had their own variants of the igloo system*.

Якщо кожний із видів/систем авіатранспорту розглядати як похідний концепт від концепту “AIRCRAFT”, то похідний концепт “FREIGHT IGLOOS” має такий інформаційний зміст – *self-contained compartments, shaped to fit tightly in a jet plane fuselage*, а його інтерпретаційне поле охоплює такі додаткові характеристики: *pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, can be lifted to fuselage level, and stowed inside a jet, in minutes*.

Цікавим є той факт, що ідея модульної системи для оптимізації перевезення вантажів стала поштовхом до нових розробок у галузі пасажирських перевезень (*an adaptation of the same idea*): спеціальні модулі для пасажирів (“*People-pods*”) будуть доправлятися до спеціального місця парковки літака біля терміналу (*ramp*) конвеєром (*would then be whisked on conveyor lines*) та заповнювати простір усередині корпусу, пасажири залишатимуться в цих модулях, які повністю відповідатимуть параметрам корпусу літака (*windows in them would correspond with windows in*

the aircraft fuselage), тобто будуть вбудовуватись у цей простір: *They would comprise small, comfortable cabin sections complete with seats, which passengers would step into at an airport check-in point. The pods would then be whisked on conveyor lines – similar to present baggage conveyor systems – to ramp positions. While their occupants remained seated, the people-pods would be slid into an aircraft which might have arrived only a few minutes earlier, but had already discharged other people-pods containing incoming passengers.*

Отже, модулі з пасажирями, які щойно прибули в аеропорт, будуть замінені на модулі з новими пасажирями, які вилітають цим же літаком далі.

Оскільки модулі повністю вписуються у простір літака, то для завершення підготовки до вильоту достатньо розкрити двері в кінці кожного модуля для вільного проходження стюардес і пасажирів: *When the pods were loaded and in place, windows in them would correspond with windows in the aircraft fuselage. Doors at the end of each pod would fold back so that stewardesses and passengers could pass through to other sections.*

Спеціальні відсіки для кухні на борту літака (*galley compartment*), заповнені новими наборами харчування й новою командою стюардес, будуть розміщені в літакові як окремі модулі: *Galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses, would be inserted as separate pods.* Запровадження такої модульної системи дозволить пасажирам дістатись борту літака, зайнявши своє місце у відповідному секторі пасажирського модуля ще в місті, та більше вже не виходити аж до прибуття в пункт призначення або робити пересадки, не виходячи з модуля: *A refinement of the system might eventually allow boarding of people-pods downtown, or permit interline transfers by passengers without ever leaving their seats.*

У романі зазначається, що під час написання твору в Лос-Анджелесі вже розроблялась подібна модульна концепція, яка отримала назву “*sky lounge*”: *A related concept was a “sky lounge” already under development in Los Angeles.* Кожен із таких модулів-віталень розрахований на 40 пасажирів і за своєю будовою буде наполовину автобусом і наполовину гвинтокрилом: *Each lounge, holding forty passengers, would be part-bus, part-helicopter.* Такі особливості конструкції нададуть йому додаткових переваг, оскільки він зможе самостійно пересуватись місцевими дорогами, а на місцевому

аеродромі для гвинтокрилів – кріпитись до дна великого гвинтокрила для доставки в аеропорт: *On local routes it could travel suburban or downtown streets under its own power; then, at a local heliport become a pod beneath an outsize helicopter – the entire unit whisked to and from an airport.*

Концепт “PASSENGER PODS” поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними. Структура цього концепту в романі містить такі базові компоненти:

1) яскраві образи пасажирських модульних систем майбутнього:

– “*people-pods*”: гороховий стручок, заповнений людьми, або космічний образ: відсік космічного корабля;

– “*sky lounge*”: небесна вітальня, отже всім зручно й радісно;

2) інформаційний зміст характеризує нові концепції:

– *be pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, be loaded and in place, be lifted to fuselage level, be stowed inside a jet, be slid into an aircraft, be off-loaded, be put in, be whisked on conveyor lines;*

– *be part-bus, part-helicopter;*

– *an all-cargo plane;*

– *an airport freight terminal, an airport check-in point;*

– *cabin sections complete with seats, galley compartments;*

– *discharge people-pods containing incoming passengers;*

3) інтерпретаційне поле підкреслює переваги нових систем:

– *unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell;*

– *galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses;*

– *travel suburban or downtown streets under its own power;*

– *with a minimum of time and labour, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for take-off;*

– *boarding of people-pods downtown;*

– *interline transfers by passengers without ever leaving their seats.*

Висновки і пропозиції. Таким чином, дослідивши когнітивно-семантичні особливості концептуального простору роману А. Хейлі “*Airport*”, відображення концептуального простору фахового середовища аеропорту в тематичній структурі роману та мовну базу вербалізації кон-

цептів, які структурують фаховий простір роману відповідно до фахової специфіки реального інституціонального середовища індустрії авіаперевезень, ми розробили модель змісту концепту “AIRPORT” в однойменному романі А. Хейлі, вносячи певні корективи в загальну модель змісту концепту “AIRPORT”/«АЕРОПОРТ».

Зміни, які відбулись на рівні далекої периферії:

1) введено нові концепти “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, які підпорядковуються концептові “AIRCRAFT”;

2) додався ще один рівень крайньої периферії або зони суміжних концептів із концептом “PASSENGER PODS”.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. *Теория метафоры*. Москва : Прогресс, 1990. С. 5–32.
2. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание : сборник статей. Москва : Русские словари, 1996. 411с.
3. Керер К. А. Реализация концептосферы «профессиональная деятельность» в современном производственном романе : автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. филологических наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Челябинск, 2011. 20 с.
4. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Известия АН. Серия «Литература и языкознание»*. 2004. Т. 63. № 3. С. 3–12.
5. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Издательство «Истоки», 2003. 191 с.
6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
7. Соломоник А. Семиотика и лингвистика. Москва : Молодая гвардия, 1995. 352 с.
8. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. Москва : Просвещение, 1975. 271 с.
9. Hailey A. Airport. Toronto: Bantam Books of Canada Ltd., 1968. 10th print. 502 p.

Posokhova A. V. STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPTS OF THE DISTANT AND EXTREME PERIPHERY OF THE MAIN CONCEPT OF “AIRPORT” IN THE NOVEL “AIRPORT” BY A. HAILEY

The article deals with the research of the structural-semantic features of verbalization of concepts of the distant and extreme periphery of the main concept of “AIRPORT” in the novel “AIRPORT” by A. Hailey. The “AIRPORT” concept is seen as a complex mental formation in the unity of its conceptual, value and figurative components. The decisive role of the “AIRPORT” concept in the structure of the novel is evidenced by the presentation of ‘airport’ lexeme in the novel’s title. The image of the airport is specific. The name of the “AIRPORT” concept is presented not only by the same lexeme but also expanded by the introduction of its own name for the international airport. The imaginative interpretation of the “AIRPORT” concept in the novel helps the author recreate the complex world of airport life not only by introducing concept of professional and terminological vocabulary into nominative field, but also by drawing on a stylistically colored verbal image-comparison. The provisions regarding field structure of the content organization of the “AIRPORT” concept in A. Haley’s novel have been basically substantiated. This concept forms conceptual space of the novel, which is a fragment of the conceptual picture of the world, that reflects the peculiarities of professional activity in the field of air transportation, and, consequently, conceptual space of the novel is a reflection of the picture of the professional world. The model of the content’s structure of the concept “AIRPORT” includes distant periphery, which unites the derivative concepts of the third level: “TERMINAL”, “PASSENGER AIRCRAFT”, “FREIGHT AIRCRAFT”, and extreme periphery or the zone of adjacent concept: “PASSENGER PODS”. The analysis of the content of the structure of concepts and cognitive model of their representation in the corresponding literary work are offered. The language base for updating the “TERMINAL” concept in the text of the novel reflects the main characteristics of the terminal as a logistical object of the airport, the range of services provided, and features of operation. The “PASSENGER PODS” concept combines both modular passenger transportation systems as they are conceptually similar.

Key words: concept, cognitive model, conceptual space of the novel, nominative field, field structure.